

บทที่ 5

บทสรุป

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา สังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน และเยาวชนที่ผลงานดีเด่น จำนวน 6 คน เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการดูแลรักษา ด้านการบริการและด้านการพัฒนา ดังนี้

1.1 ด้านการดูแลรักษา หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในการดูแลรักษาและไม่ทำลายสาธารณะสมบัติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในและนอกห้องเรียนด้วยความเต็มใจ

1.2 ด้านการบริการ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในด้านการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม การรู้จักการให้ การแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน โดยไม่หวังผลตอบแทน

1.3 ด้านการพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกในด้านการอาสาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น และเสนอตัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวม ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งต่อโรงเรียนและชุมชน ด้วยความเต็มใจ

แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในขั้นของกระบวนการเรียนรู้มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสร้างความพร้อม 2) ขั้นวิเคราะห์วางแผน 3) ขั้นลงมือปฏิบัติ และ 4) ขั้นสะท้อนความคิด

2. การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา สังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1 ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มี 10 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างหลักสูตร 4) คำอธิบายรายวิชา 5) สาระการเรียนรู้ 6) คำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ 7) จุดประสงค์การเรียนรู้ 8) กระบวนการเรียนรู้ 9) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล

2.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ ผลการทดลองนำร่อง (Pilot Study) พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า

3.1 นักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะหลังการใช้หลักสูตร สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 นักเรียนมีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะหลังการใช้หลักสูตร สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีประเด็นที่นำมาอภิปราย คือ

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า คุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ มี 3 องค์ประกอบ คือ ด้านการดูแลรักษา การบริการ และ การพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะดังกล่าวได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาของไทย รวมทั้งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีผลงานด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านจิตอาสา นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านหลักสูตรและการสอน ตลอดจนเยาวชนดีเด่นที่มีประสบการณ์ในด้านจิตสาธารณะและการรับใช้สังคม จนเป็นที่ปรากฏต่อสาธารณะและชุมชนทั้งในระดับจังหวัดและในระดับชาติ จึงสามารถสรุปได้ว่าบุคคลที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และมีประสบการณ์ตรง สามารถ

ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่เกิดจากภายในตัวตนของตนเองและเป็นตัวแบบด้านจิตสาธารณะให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา สอดคล้องกับบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2553) ที่กล่าวถึงข้อดีของการสัมภาษณ์ว่ามีโอกาสได้สังเกต และศึกษาสภาพการณ์ ตลอดจนปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้คำตอบที่แน่ชัด สมบูรณ์ เพราะสามารถอธิบายข้อสงสัยต่าง ๆ ให้แก่ผู้ตอบได้ และโอกาสที่จะได้ข้อมูลมีสูงมาก เพราะผู้ตอบส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมือ

2. การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาลังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าหลักสูตรมีกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร และขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนทดลองใช้และขั้นศึกษามผลการใช้หลักสูตร และหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้นำหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและทดลองนำร่อง (Pilot Study) เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมการทดลอง ก่อนนำไปใช้จริง การที่หลักสูตรมีคุณภาพเนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Tabata (1962) และ Tyler (1994) ที่เริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลด้านคุณลักษณะจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำมากำหนดเป็นโครงร่างหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทิมา แสงเลิศอุทัย (2550), สมพร หลิมเจริญ (2552) และ อัครพงศ์ สุขมาตย์ (2553) ที่ดำเนินการวิจัยโดยมีกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษา สำนวน วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็นในการสร้างหลักสูตร 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร

สำหรับแนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสร้างความพร้อม ด้วยให้นักเรียนมีสติในการศึกษาและการเรียนรู้จากตัวแบบ 2) ขั้นวิเคราะห์วางแผน 3) ขั้นลงมือปฏิบัติ และ 4) ขั้นสะท้อนความคิด เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างจิตสาธารณะที่ผู้วิจัยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาคือ ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 ด้วยการใช้ตัวแบบที่มีชีวิตจริงและตัวแบบสัญลักษณ์จากสื่อที่หลากหลายที่แสดงพฤติกรรมด้านการมีจิตสาธารณะใน 3 องค์ประกอบจนนักเรียนสามารถเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์สภาพจริงของโรงเรียนหรือชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1975) ที่กล่าวถึงข้อดีของการเสนอตัวแบบที่มีชีวิตจริง จะทำให้ผู้สังเกต

สนใจและเลียนแบบได้ดีกว่าวิธีอื่น เพราะตัวแบบประเภทนี้ มีความใกล้เคียงหรือเหมือนกับสภาพจริงมากที่สุด และสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ได้ ส่วนข้อดีของการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ ที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ นั้น ตัวแบบเพียงตัวเดียว ก็สามารถก่อให้เกิดการทำตามตัวแบบและยังสามารถจัดกระบวนการเสนอตัวแบบให้เหมาะสมได้ก่อนนำไปใช้จริง สำหรับขั้นตอนที่ 3 และ 4 เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ด้วยการรับใช้สังคมในสถานการณ์จริง และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ได้รับจนเกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ โดยนักเรียนสามารถสะท้อนความคิดที่ได้รับเผยแพร่สู่สาธารณชน สอดคล้องกับแนวคิดของทิตนา แชมมณี (2545) ที่กล่าวว่า การให้ผู้เรียนเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ที่ผู้เรียนเริ่มจากการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน และวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคมตามแผนและนำประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับมาคิดพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอด ทำนองเดียวกับแนวคิดของ Dewey, John (1926) ที่พบว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนลงมือกระทำเองและเชื่อว่าประสบการณ์มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นเรื่องทางกายภาพและสังคมที่เขามีส่วนร่วมอยู่ ดังนั้นประสบการณ์จึงสามารถเรียนรู้และแบ่งปันกันได้ และยังสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 4 ขั้นตอนของ Coverdell (2002)

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า

3.1 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า หลังการใช้หลักสูตรนักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์ใน 3 องค์ประกอบ พบว่า หลังการใช้หลักสูตรนักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร ทั้ง 3 องค์ประกอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เกิดคุณลักษณะด้านการมีจิตสาธารณะ และการนำเสนอตัวแบบเพื่อให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการกระทำของตัวแบบจนส่งผลให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมด้วยการเลียนแบบจากตัวแบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1975) ที่กล่าวถึงข้อดีของตัวแบบที่มีชีวิตจริงว่าทำให้ผู้สังเกตสนใจและเลียนแบบได้ดีกว่าวิธีอื่น เพราะตัวแบบประเภทนี้

มีความใกล้เคียงหรือเหมือนกับสภาพจริงมากที่สุด และยังสอดคล้องกับสมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2553) ที่ว่าการเสนอตัวแบบหลายๆ ตัว จะช่วยให้มีการเสนอตัวแบบมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้สังเกตจะพบว่า มีตัวแบบบางตัวมีลักษณะคล้ายกับตนตลอดจนทำให้ได้เรียนรู้การแสดงพฤติกรรมหลายๆ อย่าง ทำให้ผู้สังเกตมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการแสดงออกในหลายๆ สภาพการณ์ นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะพบว่านักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะในด้านการดูแลรักษาสูงกว่าด้านการบริการและด้านการพัฒนา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนักเรียนมีความคุ้นชินกับกิจกรรมหรือสถานการณ์ด้านการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาสิ่งที่เป็นสาธารณะสมบัติทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น กิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะ ห้องเรียนสีขาว ความรู้จากสวนหย่อม เป็นต้น รวมทั้งนักเรียนสามารถดำเนินการและลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดจากการร่วมคิดและวางแผนในกลุ่มของตนเองโดยเชื่อมโยงปัญหาเข้าสู่การเสริมสร้างจิตสาธารณะด้วยการแสดงออกด้านการรับใช้สังคม นอกจากนี้ยังลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้ทันทีโดยไม่ต้องรอเวลาและโอกาส โดยไม่ต้องใช้เวลาในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะในด้านการดูแลรักษาสูงกว่าด้านอื่นๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และคณะ (2544) ที่กล่าวว่า การนำเนื้อหาของบทเรียนมาจัดโครงการที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาในชีวิตจริงของชุมชนหรือในทางกลับกันเป็นการเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้ามาสู่บทเรียนและในบางโอกาสอาจเป็นการนำนักเรียนออกไปทำกิจกรรมในชุมชนโดยถือว่า กิจกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในหลักสูตร และการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมยังสามารถสร้างความเป็นคนดีหรือคนที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับศุภโชค เสือทอง (2554) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่าผลการเปรียบเทียบการมีจิตสาธารณะด้านเจตคติและด้านพฤติกรรมของนักเรียน ทั้ง 2 โรงเรียน หลังการทดลองการใช้หลักสูตรเสริมของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Albert (1996) ได้ศึกษาการวิจัยแบบบรรยายถึงโปรแกรมการรับใช้สังคมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่าโปรแกรมการรับใช้สังคมทำให้นักเรียนมีสติปัญญาเพิ่มขึ้น มีพัฒนาการทางด้านสังคมและด้านจิตใจเพิ่มขึ้น มีความรู้สึกต่อการรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้น มีเจตคติในทางบวกต่อผู้ใหญ่และผู้อื่นมากขึ้น มีจริยธรรมดีขึ้น

3.2 ผลการศึกษาพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร เสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ

ของนักเรียนสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์ใน 3 องค์ประกอบ พบว่า พฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนทั้ง 3 องค์ประกอบ สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น สามารถเสริมสร้างพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้ตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนสามารถเชื่อมโยงการแสดงออกของตัวแบบที่ได้จากการสังเกต มาประยุกต์ใช้ด้วยการเลียนแบบในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับความเป็นจริงที่พบเห็นในโรงเรียนหรือชุมชน การรวมกลุ่มที่มาจากหมู่บ้านหรือชุมชนเดียว เพื่อการร่วมกันวางแผน ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนด้วยการพูดคุยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับผู้ปกครองหรือหัวหน้าชุมชน เป็นความต้องการให้บริการช่วยเหลือผู้อื่น ดูแลรักษาสัตว์ที่เป็นสาธารณะสมบัติของส่วนรวม รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1989) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจของตนเอง ที่เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญา จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกทางความคิดลงสู่การลงมือปฏิบัติ ด้วยการรับใช้สังคมในสถานการณ์จริง และสอดคล้องกับ จินตนา พุทธเมตะ (2548) ได้ศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของประเทศเกาหลี พบว่า การสอนในหลักสูตรแฝง ซึ่งนักเรียนจะเรียนรู้คุณธรรมจากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง วิธีการนี้จะส่งผลต่อนักเรียนอย่างลึกซึ้งและยาวนานมากกว่าหลักสูตรที่เป็นในโรงเรียนหรือในห้องเรียน นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาสูงกว่าด้านการบริการและด้านการพัฒนา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะด้านการดูแลรักษาของนักเรียนที่สูงกว่าด้านอื่นๆ จึงเชื่อมโยงสู่การแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะด้านการดูแลรักษา และนักเรียนยังสามารถลงมือปฏิบัติกิจกรรมในด้านการดูแลรักษาได้ทุกและทุกสถานที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2553) พบว่า แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสามารถกระทำได้ทั้งการจัดกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรม ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครต่างๆ และกิจกรรมที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การดูหนัง การเก็บขยะในที่สาธารณะ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชวลา เวชยันต์ (2544) พบว่ากรณีศึกษาที่เรียนด้วยแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักในการรับใช้สังคม สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ร่วมกับการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การตรวจสอบและให้คำแนะนำของครูในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมตามโครงการจะเป็นการช่วยให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมตามโครงการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ก่อนการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งบทบาทของครูมีความสำคัญต่อการกระตุ้น ชี้แนะและครูต้องให้อิสระในทางความคิดแก่นักเรียนไม่ควรกำหนดกิจกรรมตามที่ปรากฏในสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การแบ่งพื้นที่ให้นักเรียนทำความสะอาด การกำหนดวันและเวลาในการพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนสามารถแสดงออกเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะได้ตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง
2. มีการเตรียมความพร้อมสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เนื่องจากความสนใจของนักเรียนมีช่วงสั้นๆ ซึ่งควรใช้กิจกรรมที่หลากหลายและเหมาะกับวัยของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิและจดจ่อกับเรื่องราวที่จะได้เรียนรู้
3. ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในด้านจิตสาธารณะให้แก่นักเรียน ในระดับชั้นที่สูงขึ้น และติดตามการปฏิบัติกิจกรรมด้านจิตสาธารณะในสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องและความคงทนของคุณลักษณะจิตสาธารณะและพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการใช้ตัวแบบในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในข้ออื่น ๆ เช่น ชื่อลัทธิสุจริต อยู่อย่างพอเพียง เป็นต้น
2. ควรมีการติดตามความต่อเนื่องของการแสดงออกคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะที่เป็นรูปธรรม ในทุกระดับชั้น โดยใช้เวลาในการประชุมประจำสัปดาห์ ในช่วงโมฆะระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือช่วงกิจกรรมลูกเสือและยุวกาชาด และเก็บข้อมูลเพื่อทราบถึงความคงทนของคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ
3. ควรมีการติดตามเพื่อทราบถึงพัฒนาการของคุณลักษณะจิตสาธารณะกับพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะ
4. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของคุณลักษณะจิตสาธารณะกับพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะของนักเรียนที่ใช้หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ